

PRACE NAUKOWE nr 1188
Akademii Ekonomicznej
im. Oskara Langego
we Wrocławiu

NAUKI HUMANISTYCZNE

11

Redaktor naukowy
Mieczysław Sobczak

Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej
im. Oskara Langego
Wrocław 2007

Komitet Redakcyjny

*Andrzej Matysiak (przewodniczący),
Tadeusz Borys, Jan Lichtarski, Adam Nowicki, Zdzisław Pisz,
Waldemar Podgórski, Wanda Ronka-Chmielowiec, Jan Skalik, Stanisław Urban*

Recenzenci

Zbigniew Hull, Zygmunt Woźniczka

Redaktor Wydawnictwa

Joanna Świrska-Korlúb

Redaktor techniczny

Barbara Łopusiewicz

Korektor

Barbara Cibis

Projekt okładki

Maciej Szłapka

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu
Wrocław 2007

PL ISSN 0324-8445
PL ISSN 1426-0689

Druk i oprawa: Zakład Graficzny AE we Wrocławiu. Zam. 402/08

Spis treści

Słowo wstępne: Dynamika życia społeczno-politycznego jako cecha przeobrażeń ustrojowych we współczesnej Polsce	9
--	---

Część I. Filozofia

Janusz Łukaszyński: Ciemne strony zasady wzajemności	15
Piotr Stańczyk: Aspekt komunikacji społecznej w strategiach autoprezentacyjnych	25
Piotr Stańczyk: Problem tożsamości zjawiska a konstrukcja dyrektyw praktycznych – egemplifikacja	34

Część II. Historia polityczna i gospodarcza

Adam Czumowski: Proces zmian w organizacji i technologii produkcji wielkopiecowej nad rzeką Bobrzą w Staropolskim Okręgu Przemysłowym w XVI-XVIII wieku	45
Łukasz Haromszeki: Wolność gospodarcza w Polsce po roku 1989. Charakterystyka, przepisy prawa, analiza sondaży	70
Marian Muszkiewicz: Europejskie dylematy ukraińskich wyborów	80
Mieczysław Sobczak: Postawa polityczna Żydów w zaborze rosyjskim na przełomie XIX i XX wieku w świetle analizy ruchu narodowodemokratycznego i demokratyczno-postępowego	97
Mieczysław Sobczak: Problem żydowski w Galicji u schyłku XIX i w początkach XX wieku w interpretacji zwolenników asymilacji i narodowych demokratów (do roku 1907)	116
Sylwia Straszak-Chandoha: Lekarze oraz sposoby leczenia cholery w czasie epidemii w Wielkiej Brytanii w latach 1831-1832	136

Część III. Historia myśli politycznej

Antoni A. Kamiński: Nieczajew a Bakunin	159
Hanna Temkin: Marks i Bakunin w Pierwszym Międzynarodowym Stowarzyszeniu Robotników	203

Część IV. Komunikacja społeczna, zarządzanie informacjami i kadrami w organizacjach

Zbigniew Antczak: Diagnoza stanu procesu zarządzania kadrami w organizacjach funkcjonujących w Polsce (trendy ewolucji)	241
Piotr Bielawski: <i>Public relations</i> w strukturze organizacji	256
Kamilla Biskupska: Puste półki, czyli językowy obraz lat osiemdziesiątych XX wieku w dyskursie współczesnych trzydziestolatków	268
Marek Zimnak: Cena newsa. Nowe internetowe formy dziennikarstwa; ich potencjał biznesowy	281

Część V. Recenzje

Zbigniew Antczak: Recenzja publikacji pt. <i>Zarządzanie zasobami ludzkimi. Tworzenie kapitału ludzkiego organizacji</i>	295
---	-----

Summaries

Janusz Łukaszyński: Dark side of the rules of reciprocity	24
Piotr Stańczyk: The aspect of a social communication in self-presentation strategies	33
Piotr Stańczyk: The problem of the phenomenon identity and the construction of practical instructions – an exemplification	42
Adam Czumowski: The process of change in the organisation and technology of large-furnace production by Bobrza river into Old Polish Industrial District in the 16 th -18 th century	69
Łukasz Haromszeki: Economic freedom after the year 1989. Characterization, rules of law, poll's analysis	79
Marian Muszkiewicz: European dilemmas of Ukraine's choices	96
Mieczysław Sobczak: The news political attitude in the Russian sector of partitioned Poland on the turn of the 19 th century towards Polish national-democratic and democratic-progressive ideology	115
Mieczysław Sobczak: The Jewish issue in Galicia towards the close of the 19 th century and at the beginning of the 20 th century in the interpretation of adherends of assimilation and the National Democracy (till the year 1907)	135

Sylvia Straszak-Chandoha: Doctors' and cholera's ways of treatment during the epidemic in Great Britain 1831-1832	156
Antoni A. Kamiński: Niechaev and Bakunin	202
Hanna Temkin: Marx and Bakunin in the First International	238
Zbigniew Antczak: The diagnosing personnel function (Human Resources Management) in a company's functioning in Poland	255
Piotr Bielawski: Public relations in the structure of the organization	267
Kamilla Biskupska: Empty shelves or linguistic image of the 1980s in the contemporary thirty-year-olds' discourse	280
Marek Zimnak: Value of the news. New forms of internet journalism and business potential	292

Słowo wstępne

Dynamika życia społeczno-politycznego jako cecha przeobrażeń ustrojowych we współczesnej Polsce

Przejście od starego do nowego ustroju powoduje zawsze różnorakie problemy, których nie można pominąć w przygotowywanych diagnozach zaistniałej rzeczywistości i budowanych na ich podstawie programach społeczno-politycznych i gospodarczych. Jedną z głównych spraw, które wymagają rozstrzygnięcia przez siły polityczne biorące odpowiedzialność za budowanie tego, co „nowe”, jest dylemat: ewolucja czy rewolucja. Od jego rozstrzygnięcia zależą kierunek dokonywanych zmian oraz szerokość społecznej bazy, która ma być trwałym oparciem dla dokonujących się przeobrażeń. Ekipa polityczna odpowiedzialna za losy Polski w roku 1989 opowiedziała się za ewolucyjnym sposobem wychodzenia z ustroju realnego socjalizmu. Najogólniej rzecz ujmując, oznaczało to odrzucenie tego wszystkiego, co poprzednio zaprzeczało budowaniu demokratycznego państwa i rozwojowi gospodarczemu opartemu na zasadach rynkowych, z własnością prywatną jako podstawową zasadą. Na gruncie politycznym rozwiązania wymagał konflikt pomiędzy „starymi” a „nowymi” siłami politycznymi. Ewolucja opowiadała się za metodami pokojowego, stopniowego oddawania władzy. Wyrazem tego były postanowienia zawarte podczas obrad okrągłego stołu, wybory do parlamentu w czerwcu 1989 r., a także powołanie przez Zgromadzenie Narodowe W. Jaruzelskiego na urząd prezydenta. Kontynuacja programu reform państwa we wszystkich dziedzinach miała stopniowo zapewniać nieodwracalność kierunku zmian. Nie przewidywano wykluczania z tego procesu członków dawnego establishmentu politycznego. W szerszym spojrzeniu cały naród powinien mieć możliwość włączenia się w budowę nowych stosunków społeczno-politycznych i gospodarczych. Na podstawie obserwacji zmian rozpoczynających się w latach siedemdziesiątych XX w. w Hiszpanii i Portugalii, a więc w państwach wychodzących z długoletnich rządów dyktatorskich, sądzono, że końcowy bilans ewolucyjnej formy przekształceń ustrojowych zamknie się zdecydowaną przewagą pozytywów nad negatywami. Jednym z największych atutów wybranej drogi miało być uniknięcie rozbicia społeczeństwa na zwolenników i przeciwników zmian.

Zwolennicy rewolucyjnego sposobu przekształceń ustrojowych – najpierw sporadycznie, a w miarę upływu lat i w sytuacji, gdy nie wszystkie założenia programu reform przyniosły odczuwane przez ogół korzyści – coraz głośniej wyrażali

pogląd, że ewolucjonizm, jeśli nie okazał się błędem, to na pewno spowodował słabą dynamikę zmian. Potrzebne były zmiany w spojrzeniu w przyszłość oraz wyraźne rozliczenie się z przeszłością.

Obie filozofie myślenia o przeobrażeniach ustrojowych znajdują się w Polsce współczesnej w konfrontacyjnym stosunku. Symbolicznym tego wyrazem jest przeciwstawianie sobie dorobku III RP (charakterystycznej dla ewolucyjnego sposobu zmian) i występującej w postaci nośnego dla wielu hasła IV RP (skupiającej zwolenników rewolucyjnego przyspieszenia). Powstały na tym tle spór polityczny ma dla jednych i drugich wymiar praktyczny. Pozwala skupiać wokół siebie określony elektorat. Jest przy tym czytelny i umożliwia dzielenie sceny politycznej (i Polaków) według czarno-białego szablonu. O ile na potrzeby bieżącej gry politycznej (pomijając to, czy dla Polski) ten dychotomiczny podział jest zrozumiały, o tyle na pewno nie jest taki z punktu widzenia poznania naukowego. Bez większego wysiłku można bowiem dostrzec metodologiczny ahistoryzm toczącego się obecnie sporu. Ewolucja i rewolucja powinny być wkomponowane w epokę (z uwzględnieniem sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej państwa) początkującą zmiany ustrojowe w kraju i na tym tle powinny być rozważane jako najlepsze sposoby budowania podstaw nowego ustroju. Wydaje się, że na istniejący wówczas kontekst bardziej zwracali uwagę ewolucjoniści niż, co jest widoczne do dnia dzisiejszego, rewolucjoniści.

Nie ulega wątpliwości, że przedstawiany podczas wyborów do parlamentu w 2005 r. podział elektoratu na zwolenników Polski liberalnej i Polski solidarnej to socjotechniczna figura opisywanego podziału zasadniczego. Jest faktem, że zmiany ustrojowe zapoczątkowane w roku 1989 nie przyniosły efektów jednakowo korzystnych dla wszystkich Polaków. Sporo ludzi nie odczuło i nadal nie odczuwa poprawy warunków swego codziennego życia. Co więcej, wprowadzane zasady gospodarki rynkowej wymuszające restrukturyzację (także w sferze zatrudnienia) dla wielu oznaczały pogorszenie poprzedniego, niezbyt satysfakcjonującego, ale za to stabilnego i przewidywalnego położenia. Bezpieczeństwo zatrudnienia i życie na minimalnym poziomie ekonomicznym okazują się nierzadko ważniejsze niż oferowane przez nowe czasy większe możliwości wymagające od ludzi podnoszenia wiedzy i umiejętności, kwalifikacji zawodowych, a także nieznanego w zasadzie w okresie realnego socjalizmu zjawiska częstszego zmieniania miejsca pracy. Ta część społeczeństwa, która nie jest psychicznie i pod względem kwalifikacji zawodowych przygotowana do wymogów współczesności (pamiętać też należy o tych, którzy nie chcą, nie mają możliwości finansowych lub wykazują brak motywacji do pracy nad sobą), funkcjonuje na obrzeżach społeczeństwa, licząc na przetrwanie jako niezdolni do pracy renciści, lub oczekuje momentu nabycia prawa do emerytury w różnych jej postaciach. Można przypuszczać, że bardziej liczy ona też na wsparcie ze strony państwa, tak jak to było w latach poprzedniego systemu, na które przypadła jej aktywność zawodowa. Wydaje się, że zasadne pytanie badawcze powinno dotyczyć struktury wiekowej tej grupy Polaków.

Kilkunastoletni zaledwie czas przekształceń ustrojowych wpływających na wszystkie poziomy i aspekty życia społeczeństwa polskiego oznacza, że starsze i średnie pokolenie – urodzone i uczące się w okresie PRL – jeszcze przez kilka lat będzie brało aktywny udział w życiu społeczno-politycznym i gospodarczym. Pokolenie to funkcjonuje dziś obok dwudziesto-, trzydziesto- i czterdziestolatków. Elastyczność wobec zmian, konieczność radzenia sobie z wyzwaniami doby globalizacji, otwarte granice, przemieszczający się ludzie, rosnąca rola informacji w życiu społeczeństwa – z tym wszystkim mają obecnie do czynienia wymienione grupy. Nietrudno stwierdzić, że większe szanse w zetknięciu ze współczesnymi wyzwaniami mają ludzie młodzi, funkcjonujący od razu albo przez dłuższy czas w nowej rzeczywistości. Są oni przygotowywani na bieżąco do istniejącej sytuacji. Pokolenie starsze, zwłaszcza typy ambitniejsze lub wykonujące zawody zmuszające do ciągłego doskonalenia wiedzy i umiejętności, też radzą sobie na ogół dobrze ze zjawiskiem informatyzowania społeczeństwa oraz z językami obcymi. Dla tych ludzi aktualna rzeczywistość nie jest czymś obcym i coraz mniej zrozumiałym. W społeczeństwie, w którym potęgą stała się informacja, nie przeżywają oni szoku, o którym kilkanaście lat temu pisał A. Toffler¹. W swe dorosłe życie zawodowe weszli oni, zdobywszy wykształcenie wyższe w latach siedemdziesiątych. Problem tkwi w tym, jak liczna jest ta grupa Polaków. Jeśli nie jest ona duża, to dla pozostałej większości też powinno się znaleźć miejsce na realizowanie aktywności społecznej i ekonomicznej.

Dynamikę życia społeczno-politycznego kształtuje z pewnością zaznaczający się podział w systemie wartości, zwłaszcza w tej jego części, którą określa się jako kolektywistyczną i rozproszoną. Społeczność kolektywistyczna to taka, w której ludzie od urodzenia są łączeni w silne, zwarte grupy, pozostając pod ochroną przez całe życie w zamian za niekwestionowaną lojalność. W modelu indywidualistycznym więzy pomiędzy jednostkami są luźne. Każdy ma troszczyć się o siebie i swoją najbliższą rodzinę². Społeczeństwo polskie przez długie lata realnego socjalizmu było uczulane na to, co wspólne, ogólnospołeczne. Z reguły to, co jednostkowe, było gorzej oceniane. Ugruntowane niegdyś treści mogą nadal wpływać na postrzeganie relacji między jednostką a grupą, np. w miejscu pracy. W kulturach kolektywistycznych (np. do dziś w Japonii, Chinach) istnieje silne poczucie jedności z zespołem na wszystkich szczeblach struktury organizacji. W tzw. kulturze rozproszonej (mieszczącej się w modelu indywidualistycznym), charakterystycznej dla Amerykanów czy Niemców, jednostki funkcjonują bardziej autonomicznie. Robienie kariery w silnej konkurencji z innymi jest postrzegane jako naturalny przejaw stosunków społecznych i zawodowych, typowy dla kapitalizmu. W młodszym pokoleniu Polaków, zorientowanym na awans i podnoszenie kwalifikacji,

¹ A. Toffler, *Szok przyszłości*, Poznań 1999, s. 57-59.

² G. Hofstede, *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, Warszawa 2000, s. 260-262.

daje się zaobserwować zachowania i postawy należące do kultury rozproszonej. Razi to innych, być może wychowanych w duchu kolektywistycznym. Te dwa występujące obok siebie i przeciwstawne w znacznym stopniu typy kulturowe nadają stosunkom społecznym niezbędny dynamizm, wskazując zarazem, że następujące w krótkim czasie spiętrzenie przeobrażeń ustrojowych we wszystkich obszarach życia musi rodzić problemy i mieć konsekwencje w skali ogólnej i jednostkowej.

Otwieranie się narodów na świat powoduje, że zagadnienie międzykulturowości jest aktualne. Socjologiczne koncepcje dotyczące organizacji gospodarczych i biznesu zwracają uwagę na aspekty kulturowe ich funkcjonowania oraz ludzkiej działalności gospodarczej i mówią o zarządzaniu międzykulturowym. Podjęcie tego zagadnienia wymaga odpowiedniej metodologii poznania³. Ciekawy model opisujący kulturę wybranych krajów kapitalistycznych opracowali Alfons Trompenaars i Charles Hampden-Turner⁴. W przypadku Polski istotne na tym tle są pytania o jej miejsce w procesie globalizacji i o oblicze kulturowe narodu polskiego w przyszłości.

Jedenasty zeszyt Nauk Humanistycznych zawiera artykuły podzielone według takich działów tematycznych, jak: filozofia; historia polityczna i gospodarcza; historia myśli politycznej; komunikacja społeczna, zarządzanie informacjami i kadrami w organizacjach; recenzje. Mimo swej różnorodności, poruszane problemy dotyczą szeroko rozumianych spraw aktualnego życia społeczno-politycznego i gospodarczego, zagadnień komunikacji i roli informacji. Nawet ujęcia historyczne wiążą się ze współczesnością, albowiem pozwalają lepiej ją rozumieć. Ustalenie genezy zjawisk i wydarzeń ma podstawowe znaczenie w naukowych poszukiwaniach relacji przyczyna-skutek.

Autorami wszystkich tekstów są pracownicy Akademii Ekonomicznej lub jej doktoranci. Jedyny wyjątek stanowi interesujący i nigdzie dotąd niepublikowany tekst Profesor Hanny Temkin na temat Marksa i Bakunina w Pierwszym Międzynarodowym Stowarzyszeniu Robotników. Jego opublikowanie powinno wyjaśnić wiele spraw, które nie zostały do tej pory w pełni zbadane, a przez to są nadal postrzegane w sposób niepełny i nierzadko błędny.

Mieczysław Sobczak

³ Próbę wypracowania takiej metodologii podjął Clifford Geertz w swym dziele pt. *Interpretacja kultur*, wydanym w Krakowie w roku 1973; nasilenie się zjawiska międzykulturowości sprawia, że zaproponowana metodologia jest bardzo aktualna.

⁴ A. Trompenaars, Ch. Hampden-Turner, *Siedem kultur kapitalizmu*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1998.